

היום נלמד בעזרת ה':

עבודה זרה דף יג

קושיא על ריש לקיש: **מיתיבי רבי נתן אומר**, יום שעבודת כוכבים פוטרת בו את המכס, מכריזים ואומרים: כל מי שנוטל עטרה ויניח בראשו ובראש חמורו לכבוד עבודת כוכבים יפטרו אותו מתשלום המכס, ואם לא, לא יפטרו אותו מתשלום המכס. יהודי שנמצא שם מה יעשה? אם יניח נמצא שהוא נהנה מע"ז (= שנהנה מהריח של העשבים או הבשמים שבעטרה), ואם לא יניח נמצא שהוא מהנה את הע"ז בכך שמשלם לה מכס.

מכאן אמרו, כלומר מכך שאסור לו להנות את הע"ז אנו לומדים, שהנושא ונותן בשוק של עבודת כוכבים קנסו אותו חכמים כיון שההנה את הע"ז, ולכן אם קנה בהמה תיעקר (= יבואר להלן), ואם קנה פירות כסות וכלים ירקבו, ואם החליף מעות וכלי מתכות יוליכם לים המלח. **ואיזהו עיקור?** חותך את פרוטות רגליה מהארכובה ולמטה, שהיא אינה נטרפת בכך, אבל אסור לו לעקר אותה באופן שתיטרף.

ע"כ הברייטא. הגמ' מבארת את הקושיא:

קתני מיהת: בברייטא כתוב 'יניח נמצא נהנה לא יניח נמצא מהנה', נמצא שאסור להנות את הע"ז וקשה על ריש לקיש שאמר שמותר להנות.

תירץ: **אמר רב משרשיא בריה דרב אידי:** ריש לקיש סבר שרבנן חולקים על רבי נתן וסוברים שמותר להנות, ואני ריש לקיש סובר כרבנן. ורבי יוחנן שאמר שאסור להנות סבר שלא נחלקו רבנן על רבי נתן, ולדעת כולם אסור להנות.

קושיא: **ולא פליגי?** וכי רבנן לא נחלקו על רבי נתן?

והא תניא: והרי למדנו בברייטא - הולכים ליריד של עובדי כוכבים וקונים מהם בהמה וכו', וכותב שטרות שתהיה לו ראייה על מה שקנה, ומעלה את השטרות בערכאות שלהם שיושבים שם גדוליהם ושופטיהם כדי שיחתמו עליהם, למרות

שזהו כבוד ותפארת להם ויש לחשוש שמא ילכו להודות לע"ז שלהם, מפני שהוא מציל מידם את ממונו, שע"י כך יהיו לו עדים שיעזרו לו להינצל מהמערערים. ואם היה כהן מותר לו לצאת לחוצה לארץ (- למרות שחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים) כדי לדון ולערער עם הנכרים על מה שקנה, וכשם שהתירו לכהן להיטמא בחוצה לארץ כך התירו לו להיטמא בבית הקברות.

הגמ' עוצרת באמצע דברי הבריייתא ומקשה:

בבית הקברות סלקא דעתך? טומאה דאורייתא היא! לא יתכן שהתירו לו להיכנס לבית הקברות עבור הצלת ממונו, שהרי זהו איסור דאורייתא לכהן להיכנס לשם.

אלא בית הפרס דרבנן: אלא התירו לו להיכנס ל'בית הפרס', שהיא שדה שנחרש בה קבר, וגזרו חכמים שכל הנכנס לשם בתוך מאה על מאה אמה סביב הקבר נטמא, ולשם התירו לו להיכנס כיון שזו רק גזירה מדרבנן.

חוזרים להמשך דברי הבריייתא:

ומטמא ללמוד תורה ולישא אשה, כלומר מותר לכהן לצאת לחו"ל או להיכנס לבית הפרס כדי ללכת ללמוד תורה או לשאת אישה. א"ר יהודה, מתי מותר לו? בזמן שהכהן לא מוצא ממי ללמוד במקום מגוריו, אבל בזמן שמוצא ממי ללמוד אסור לו להיטמא. רבי יוסי אומר אפילו בזמן שמוצא ללמוד במקום מגוריו מותר לו להיטמא, לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכל אחד, ויתכן שהוא יכול ללמוד רק מרב אחר שנמצא במקום אחר. א"ר יוסי מעשה ביוסף הכהן שהלך אחר רבו לצידן (- שהיא בחו"ל) ללמוד תורה, ומכאן שאפילו בזמן שמוצא ללמוד במקום מגוריו מותר לו להיטמא.

עד כאן הבריייתא. כעת הגמ' מבארת את הקושיא:

ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי, אלמא פליגי: כלומר רבי יוחנן אמר שבבריייתא זו ההלכה כרבי יוסי שמותר לכהן להיטמא אפילו בזמן שמוצא ללמוד במקום מגוריו, וא"כ הוא הכיר את כל הבריייתא הזאת, והבריייתא הזאת אמרה בתחילתה שמותר ללכת ליריד של עובדי כוכבים ולקנות מהם בהמה וכו', דהיינו שמותר להנות, ולא כדעת רבי נתן שאסור, משמע שרבנן חולקים על רבי נתן והבריייתא הזאת היא כדעת רבנן!

תירוץ: אמר לך רבי יוחנן: באמת רבנן לא חולקים על רבי נתן, ולדעת כולם אסור להנות, אלא שהברייתא שאוסרת מדברת במקרה שהוא קנה מהסוחר, שאז לוקחים מהקונה מכס לע"ז, והברייתא שמתירה מדברת במקרה שהוא קנה מבעל הבית, שאז לא לוקחים מהקונה מכס לע"ז.

שאלה: אמר מר: למדנו בברייתא הנ"ל 'בהמה תיעקר', והרי יש בזה צער בעלי חיים, ואיך מותר לעשות זאת?

תשובה: אמר אביו: נאמר בתורה שה' אמר ליהושע (כשנלחם עם העכו"ם בכיבוש הארץ) "אֵת סוּסֵיהֶם תַּעֲקֹר", משמע שמותר לצער בעלי חיים כדי לרדות עובדי ע"ז.

*

אמר מר ואיזהו עיקור? מנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה: הגמרא חוזרת לדברי הברייתא למעלה ומקשה עליהם. הברייתא אמרה ש'עיקור' הוא לחתוך את הפרסות של הבהמה, ואילו בברייתא הבאה כתוב שעיקור הוא דבר אחר.

אין מקדישין וכו': מכיון שבזמן הזה אין לנו בית המקדש, אסור להקדיש או להחרים (= סוג של הקדש), מחשש לתקלה, שיהנו מהבהמה או מהפירות וכדו' ויעברו על איסור מעילה. ולכן אם עבר והקדיש, צריך לבער את ההקדש מהעולם. אם הקדיש בהמה היא 'תיעקר'. ומבאר הברייתא – ואיזהו עיקור? נועל דלת בפניה והיא מתה מאליה מרעב.

אביו מתרץ: אי אפשר לעשות לבהמה של הקדש עיקור של חיתוך הפרסות, משום שעד שהיא תמות יהיה בזה בזיון קדשים. קושיא: **ונשחטיה מישחט:** מדוע שלא ישחוט אותה כרגיל? **תירוץ:** אתו בהו לידי תקלה: יש חשש שבטעות יאכלו אותה ויעברו על איסור מעילה. קושיא: **ולישויה גיסטרא:** שיחתוך אותה לשתי חתיכות וכך יהרוג אותה, ואז אין חשש שיכשלו באכילתה. אביו מתרץ: **אמר קרא "ונתצתם את מזבחותרם [וגו'] לא תעשון כן לה' אלהיכם":** אסור לעשות פעולה של הריסה בדבר שקדוש לה' (רבינו חננאל).

רבא מתרץ: אסור לעשות לבהמת הקדש עיקור של חיתוך הפרסות, בגלל שזה נראה כאילו הוא עושה מום בבהמת הקדש. ואסור לעשות כן מהתורה. קושיא: **נראה? מום מעליא הוא!** הרי הוא באמת עושה מום וזה לא רק נראה כאילו הוא עושה כן. תירוצ: **הני מילי וכו'**: האיסור לעשות מום בקודשים נלמד מהפסוק **"תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו"**. ומכאן לומדים שדוקא בזמן שבית המקדש קיים שהבהמה שהוקדשה ראויה להקרבה, יש איסור להטיל בה מום (כי היא עומדת להיות 'לרצון' כלומר להקרבה לפני ה'). אבל בזמן הזה שהיא לא ראויה להקרבה אין בזה איסור מדאורייתא. אלא האיסור רק מדרבנן, כי נראה הדבר כאילו הוא עובר על האיסור של מטיל מום בקודשים.

קושיא על רבא: **וליהוי כמטיל מום בבעל מום, דאע"ג דלא חזי להקרבה אסור**: מדוע רבא לא תירץ שאסור לעשות כן מדאורייתא, משום שאסור להטיל מום אפילו בקרבן שיש בו כבר מום. (אמנם דבר זה תלוי במחלוקת רבי מאיר וחכמים במסכת בכורות, והגמרא מקשה לפי רבי מאיר שסובר כן). תירוצ: **בעל מום נהי דלא חזי לגופיה לדמי חזי, לאפוקי הכא דלא לדמי חזי ולא לגופיה חזי**: כל האיסור להטיל מום בבעל מום הוא גם כן דוקא בזמן בית המקדש. משום שאז ניתן לחלל את הקרבן הבעל מום, ולהחליף אותו בבהמה אחרת ולהקריב אותה, ואם כן עדיין הוא בכלל הנאמר בפסוק **"תמים יהיה לרצון"**. מה שאין כן עכשיו שאין בית המקדש קיים, שהקרבן הבעל מום לא ראוי לא להקרבה ולא לחילול, ולכן מותר להטיל בו מום נוסף.

*

אשכחיה רבי יונה לרבי עילאי: רבי יונה פגש את רבי עילאי כשהוא עומד בפתח של העיר צור. שאל אותו רבי יונה – למדנו בביריתא שהקונה בהמה בשוק של עבודת כוכבים תיעקר. השאלה היא מה הדין הקונה עבד? ואמנם הקונה עבד יהודי אין לי ספק שלא עושים לו כלום, אבל מה הדין הקונה עבד גוי האם צריך לעקור אותו?

אמר ליה – מאי קא מיבעיא לך? תניא העובדי כוכבים וכו': כתוב בביריתא שגוי, וכן ישראלים רועי בהמה דקה (שהם גזלנים כי הם רועים את הבהמות בשדות של

אחרים) 'לא מעלין ולא מורידין' = אם הוא נפל לבור לא מעלים אותו מהבור להציל אותו, אך גם לא מורידיים אותו לבור להרוג אותו. אם כן אסור להרוג גוי.

אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא: בברייתא השניה לעיל נאמר שקונים מהגויים 'בהמה עבדים ושפחות'. האם הכוונה לעבד יהודי או אפילו לעבד גוי? אמר לו רבי זירא - מסתבר שמדובר בעבד יהודי כי הוא עושה מצוה בזה שהוא קונה אותו. אבל בעבד גוי איזו מצוה יש לקנות אותו?

כי אתא רבין וכו': מדובר אפילו בעבד גוי והוא עושה מצוה כשהוא קונה אותו, כי הוא הופך אותו ל'עבד כנעני' החייב במצוות כמו אשה.

רב אשי מקשה: וכי ההתר לקנות בהמה בגלל שהוא מכניס אותה תחת כנפי השכינה? אלא טעם ההתר הוא משום שהוא ממעט את הגויים, כלומר מחליש אותם בכך שהוא קונה מהם בהמות ועבדים שהם היו משתמשים בהם. ואם כן אין הבדל בין עבד יהודי לעבד גוי.

*

רבי יעקב זקן סנדלא: רבי יעקב קנה סנדלים בשוק של עבדות כוכבים, ורבי ירמיה קנה שם לחם. כל אחד מהם קנה את החפץ מבעל הבית, אבל הוא חשב שחברו קנה אותו מסוחר. רבי אבא אמר שהאיסור הוא דוקא לקנות מסוחר משום שאנשי המכס לוקחים ממנו מכס לע"ז, אבל מותר לקנות מבעל הבית כי לא לוקחים ממנו מכס. ולכן כל אחד אמר לחבירו 'יתום (= חסר דעת) האם הרב שלך עשה כך?'

אמר רבי אבא בריה דר' חייא בר אבא - אילמלא היה ר' יוחנן וכו': אם רבי יוחנן היה חי בזמן הזה במקום שלוקחים מכס לע"ז גם מבעל הבית, הוא היה אוסר לקנות גם מבעל הבית. ואם כן קשה איך רבי יעקב ורבי ירמיה קנו מבעל הבית? והתשובה שהם קנו מבעל הבית שאינו מוכר באופן קבוע והמוכסים לא מעלים בדעתם לגבות ממנו מכס.

משנה: אלו דברים אסורים למכור לעובד כוכבים: כי את הדברים הללו הוא קונה לצורך ע"ז. והם - אצטרובלין וכו'. הגמרא תבאר מה הם הדברים הללו.

רבי יהודה אומר מותר למכור לו תרנגול לכן בין התרנגולין: אם הגוי קונה הרבה תרנגולים מותר למכור לו בתוכם גם תרנגול לכן, כי אז הוא לא קונה אותו לע"ז. ואם הוא רוצה לקנות אותו לבד, יחתוך לו היהודי את האצבע כי אז הוא ודאי לא יקריב אותו לע"ז.

ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן אסור: יתבאר בגמרא.

רבי מאיר אומר אף דקל טב וחצב (ונקלב) אסור: יתבאר בגמרא מה הם הדברים הללו.